

Sivilombudet
Postboks 3 Sentrum
0101 Oslo

Bergen, 31. januar 2025
Dok.ref.: 48977-502-14529689.1
Saksansvarlig advokat:
Hugo P. Matre

KLAGE PÅ AVSLAG OM FRITAK FRA STRØMMÅLER SOM GIR HELSEPLAGER

1. INNLEDNING/BAKGRUNN

Klage på rettsanvendelsen ved avslag på søknad om fritak fra strømmåler.

Innledningsvis redegjøres for bakgrunnen for saken, for å sette rettsanvendelsen i kontekst.

Hovedproblemstillingen er om prinsippet om fritak for vesentlig helsemessig ulempe fra strømmålere i forskrift om måling, avregning, fakturering av netjtjenester og elektrisk energi, nettselskapets nøytralitet mv. ("**måle- og avregningsforskriften**") § 4-1 annet ledd bokstav b kan tolkes innskrenkende, slik at strømaabonnenter *ikke* kan kreve fritak for strømmåler som gir vesentlig og dokumenterbar helseplage som følge av at måleren produserer skitten strøm (dvs. brå og hyppige spenningsvariasjoner som også benevnes som «linjebundet spenningsstøy» eller «syntetisk støy»)), mens de uten videre får fritak på grunnlag av legeattest om tilsvarende helseplager som kan knyttes til tilsvarende eller liknende elektromagnetiske variasjoner fra målerens radiosender.

Klagerne redegjøres for i punkt 3 nedenfor. Ettersom klagenes bygger på samme forhold, redegjøres innledningsvis i punkt 1 og 2 for klagenes felles bakgrunn.

Advokatfirmaet Schjødt AS ("**Schjødt**") representerer en rekke personer som plages av el-overfølsomhet. El-overfølsomhet er en av mange brukte betegnelse i vitenskap og i dagligtale på somatiske og psykosomatiske plager av å bli utsatt for elektromagnetisk stråling i form av elektriske eller magnetiske felt. Begrepet brukes særlig om personer som reagerer akutt og lettere enn andre på såkalt «svak» ikke-ioniserende stråling, dvs. elektromagnetiske felt svakere enn myndighetenes anbefalte generelle grenseverdier og som ikke er energiintensive nok til å gi skader gjennom vevsoppvarming eller ved direkte nerverestimulering, som er grunnlaget disse grenseverdiene bygger på.

Uttrykket «el-overfølsomhet» har i hovedsak to bruksmåter: 1) å reagere akutt (dvs. latenstid fra sekunder til noen få dager) med «diffuse helseplager» (dvs. helseplager som ellers kan ha flere årsaker, typisk utmattelse, hodepine, leddsmerter, «tanketåke», m.m.) på eksponering for (menneskeproduserte) elektromagnetiske felt ("EMF") ved energiintensitet under 1/50 av

termisk terskel ("oppvarmingssskader"), 2) å reagere mye sterkere enn det andre gjør på EMF. De to bruksmåtene benyttes om hverandre.

Energi med slike frekvenser som man finner i strøm ("skitten" eller ikke) er av World Health Organization of the United Nations ("**WHO**") sitt organ International Agency for Research on Cancer ("**IARC**") gitt fareklasse 2B "mulig kreftfremkallende hos mennesker".¹ Forskningslitteraturen som rapporterer biologisk følsomhet ved slike «svake» frekvenser og styrker, er særdeles omfattende. Norsk helsevesen og strålevern hevder ikke at slik overfølsomhet ikke fins, men refererer til WHO² som har funnet at slik overfølsomhet ikke er generelt akseptert og tilfredsstillende dokumentert gjennom påvisning av årsaksmekanismer og med tilknytning til strålingens intensitet. Helseplagene tas derfor ikke med i grunnlaget i WHO's og stiftelsen International Commission on Non-Ionizing Radiation Protection ("**ICNIRP**") sine anbefalinger til generelle retningslinjer for strålevern, som Norge baserer strålevernet på, jf. strålevernforskriften § 6 femte ledd. Dette er også tilnærming i retningsgivende norske dokumenter som f.eks. Folkehelseinstituttets rapport 2012:3 Svake høyfrekvente elektromagnetiske felt - en vurdering av helserisiko og forvaltningspraksis, punkt 1.9 og kap. 11.³ I tråd med WHO og ICNIRP, og utfra samme avgrensede oppvarmingspremiss, konkluderer denne utvalgsrapporten med at helseskadelige virkninger ikke er sikkert påvist, og anbefaler at man ikke skal innrømme beskyttende tiltak *for ikke å skape engstelse i befolkningen for eventuelle helseskadelige virkninger*. (Vår uthevelse.) Retningslinjene fra ICNIRP tar imidlertid klare forbehold om at det kan forekomme helseplager som i retningslinjene ikke oppfattes som skadelige eller som ikke er knyttet til oppvarming og nerveeksitering, eller er knyttet til implantater eller alder, svekkelse, kroppsstørrelse, m.m. og berettigede strengere vern. Både ICNIRP fra WHO overlater således til andre, i praksis nasjonale myndigheter, arbeidsgivere, etc., å vurdere relevante anbefalinger for spesielt sårbare grupper når man måtte mene at det fins tilstrekkelig forskningsbasert eller annet grunnlag for dette, altså ut over det (oppvarmings- og nerveeksiteringsbaserte) perspektivet - og de unntak og forbehold som ligger til grunn for ICNIRPs retningslinjer. Norske helse- og strålevernmyndigheter forholder seg kun til de generelle grenseverdiene gitt i ICNIRPs retningslinjer - som en anbefaling - uten å gå inn i det handlingsrommet som står åpent gjennom de mange forbeholdene i ICNIRPs retningslinjer. Helse- og strålevernmyndighetene overlater således praksisutformingen til andre samtidig som de legger sterke føringer. Begrunnelsen for dette synes å være å det ovennevnte hensynet: å unngå å skape engstelse i befolkningen.

Norges vassdrags- og energidirektorat ("NVE") har bestemt at det skal installeres avanserte måle- og styringssystem ("**AMS**") i alle strømmålere, jf. måle- og avregningsforskriften § 4-1 første ledd. AMS-målere er strømmålere med digital elektronikk og radiobølgesender(e), som registrerer forbruk, kommuniserer, kan fjernstyres, og overfører drifts- og forbruksdata inn til en sentral. Plikten til installasjon knytter seg til AMS (dvs. funksjoner), ikke til målere (teknologi). Fritaket i måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b knytter seg til helsemessige ulemper.

Forskriften åpner for fritak fra AMS og overlater til nettselskapene om de vil installere nye målere der slike fritak gis. Den aktuelle bestemmelsen i denne saken er måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b, som åpner for fritak for installasjon av AMS dersom "installasjonen er til vesentlig og dokumenterbar ulempe for sluttbruker."

¹<https://monographs.iarc.who.int/list-of-classifications>

²<https://www.who.int/teams/environment-climate-change-and-health/radiation-and-health/non-ionizing/hypersensitivity>

³<https://www.fhi.no/publ/2012/svake-hoyfrekvente-elektromagnetisk/>

Bestemmelsen må ut fra sitt formål forstås som uttrykk for et prinsipp om at nettselskapene ikke kan installere målere som er til vesentlig og dokumenterbar ulempe for sluttbruker. Lovgiver (NVE) har gjentatte ganger presisert at ulempe er å forstå som akutte helseplager og at fritak *skal* gis ved framlegging av legeattest. De mest relevante ulemper i denne sammenheng er el-overfølsommes helseplager av somatisk og/eller psykisk art.

I praksis tolker nettselskapene «fritak fra AMS» som at radiokommunikasjonen må fjernes (fysisk eller slås av med bryter inni måleren). Samme forskrift presiserer at nettselskapene ikke er pålagt å installere ny måler der fritak fra AMS er gitt.

Schjødt har bl.a. bistått en gruppe personer som på grunn av akutte helseplager fra slik teknologi har krevd fritak for AMS og for installasjon av måler som produserer skitten strøm på grunnlag av vesentlig og dokumenterbar ulempe, jf. måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. De aktuelle personene skjærer seg i hverdagen så godt de med rimelighet klarer for å unngå helseplager de får fra kilder til elektromagnetisk(e) stråling/felt, herunder skitten strøm. Pålegget fra myndighetene om å installere AMS-målere i alle husstander gjør det imidlertid praktisk umulig å skjære seg fra AMS-målerens elektromagnetiske stråling - herunder både målerens mikrobølgesendere og den støy («skittenstrøm») som slik elektronikk skaper i strømmettet selv om AMS-funksjonen tas bort - ettersom målerne installeres i hjemmene til klagerne og ikke kan slås av uten at hovedbryteren for strøm slås av. Det er uomstridt at målerne produserer slik støy i ledningsnettets både fra sine radiosendere (som fjernes/koples bort ved innvilget fritak) og fra sin digitale elektronikk (herunder strømforsyningen til måleren, som nødvendigvis er tilkoplest og aktiv døgnet rundt), både innenfor og (i større grad) utenfor de frekvensområder som legges til grunn for utstyrets CE-godkjenning. Disse personene ønsker derfor fritak både fra AMS og fra målere som produserer skitten strøm.

Saken for den nevnte gruppen ble brakt inn for domstolene. Borgarting lagmannsrett fant at nettselskapet hadde grunnlag for å stenge strømmen, sak nr. 21-136295ASD-BORG/02. Anke til Høyesterett ble nektet fremmet. Kjernen i lagmannsrettens begrunnelse synes å være at de ankende parter ikke i tilstrekkelig grad hadde ført bevis for sine plager eller for at deres symptomer er forenlige med symptomer på «det som i dagliglivet omtales som el-overfølsomhet», og at de gjennom framlagte legeattester ikke hadde fått attestert en årsakssammenheng i sine tilfeller mellom sine helseplager både til slik stråling som fra AMS-funksjonen (radiobølger) og fra skitten strøm.

Borgarting lagmannsrett kommenterte i domspremissene hvilke krav til bevis som gjelder for fritak uavhengig av om fritaket skulle gjelde sender eller skitten strøm. Flere av partene i dommen og andre strøma abonnenter har i ettertid søkt sine respektive nettselskap om fritak på nytt, basert på lagmannsrettens anvisninger, og har fått fritak fra AMS-funksjonen (altså sender), men fått avslag på fritak fra skitten strøm fra måleren. Det har i denne sammenheng oppstått en diskusjon om tolkningen av måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b og dommen. Ulike nettselskap og EI-klagenemnda har i alle relevante vedtak vi er kjent med, lagt til grunn at måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b og dommen bare åpner for fritak for stråling fra kommunikasjonsenheten i AMS-målere (målerens radiosendere). Derimot innvilges ikke fritak selv om strøma abonnenten har tilsvarende plager som følge av skitten strøm produsert av måleren, til tross for at forskriften åpner for at strømselskapene ikke behøver å installere ny eller samme type måler der fritak fra AMS er gitt.

Skillet mellom skader foranlediget av ulike former for stråling fra AMS-målerne har ikke dekning i måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b slik vi tolker denne. Skillet har heller

ikke dekning i fysikken eller i biologien. Videre er sontringen mellom de to formene for/kildene til stråling/elektromagnetiske felt fra samme måler (med eller uten AMS-funksjoner) i strid med avgjørelsen fra Borgarting lagmannsrett, slik vi tolker denne.

Det er etter dette et betydelig behov for en uttalelse fra Sivilombudet om tolkningen av måle- og avregningstorskriften § 4-1 annet ledd bokstav b dommen fra Borgarting lagmannsrett. Dersom de vedtak som herværende klage omfatter og dersom praksis for øvrig bygger på feil lovanvendelse, vil de enkelte vedtak om å nekte fritak for skitten strøm på prinsipielt grunnlag måtte oppheves som ugyldige.

Boliger tilføres skitten strøm også fra andre kilder i boligen, men dette er noe el-overfølsomme vanligvis beskytter seg mot ved å fjerne eller unnlate å installere slike enheter, eller ved bare å ha dem tilkoplede i korte perioder. Det eksisterer relevant utstyr og praktiske løsninger som kan fjerne skitten strøm som målerne og kilder utenfra tilfører boligens strømmett, men det har en vesentlig kostnad når det må gjøres av beboere enkeltvis i stedet for gjennom systemutformingen. Mange el-overfølsomme er som følge av helseplagene ute av arbeidslivet og har vansker med å dekke denne type kostnader som nettselskapenes valg av måleutstyr påfører dem. Innføringen av de nye målerne tilfører således en ny kilde som det er vanskeligere å skjerme seg mot.

2 NÆRMERE OM DOMMEN FRA BORGARTING LAGMANNSRETT

Borgarting lagmannsrett behandlet som nevnt vilkårene for fritak fra skadelige strømmålere. Det fremgår av lagmannsrettens domspremisser at retten behandler både radiokommunikasjon (i dommen omtalt som "stråling") og skitten strøm (i dommen omtalt som "spenningsvariasjon") inn under fritaket i måle- og avregningstorskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. Dette fremgår bl.a. under fremstillingen av sakens faktiske bakteppe punkt 1.2.4:

"1.2.4 Kan stråling eller spenningsvariasjon under grenseverdiene være helseskadelig?"

Et hovedsynspunkt fra nettkundenes side har vært at også stråling eller spenningsvariasjon under grenseverdiene, kan være helseskadelig. Når det gjelder stråling, er det blant annet vist til at grenseverdiene bygger på den forutsetning at skade på mennesker og dyr bare vil kunne inntre dersom strålingen leder til oppvarming (det «termiske paradigmet»). Dette er imidlertid bare en av flere mulige skademekanismer, hevdes det. Elektromagnetisk stråling vil kunne ha skadevirkninger også om det ikke skjer noen oppvarming. Til støtte for dette er det ført flere sakkyndige vitner, og det er fremlagt en rekke forskningsartikler om emnet.

Før lagmannsretten går inn på denne bevisførselen, kan det være grunn til å fremheve at det faller utenfor sakens rammer å ta standpunkt til hvorvidt de grenseverdier som gjelder for stråling og spenningsvariasjon, bygger på et korrekt faktisk grunnlag. Det faller også utenfor sakens rammer å ta standpunkt til hvorvidt det beskyttelsesnivået som reglene gir uttrykk for, er rimelig og hensiktsmessig. Saken gjelder ikke gyldigheten av de generelle reglene på dette området.

Spørsmålet er i stedet om nettkundene vil påføres helseulemper om det installeres AMS hjemme hos dem. Dette innebærer at det ikke i seg selv er avgjørende at strålingen og spenningsvariasjonen ligger under grenseverdiene. Spørsmålet er om stråling og spenningsvariasjon påfører nettkundene «vesentlig og dokumenterbar ulempe». jf. avregningstorskriften § 4-1 annet ledd bokstav b, og om deres anførsler

knyttet til dette er «åpenbart grunnløse», jf. forbrukerkjøpsloven § 48 a første ledd annet punktum. Omvendt vil det heller ikke være tilstrekkelig å påvise at stråling og spenningsvariasjon under grenseverdiene, kan lede til vesentlige helseulemper. Det må i tillegg sannsynliggjøres at den generelle risiko som i tilfelle foreligger, har realisert seg - eller vil realisere seg - i det konkrete tilfellet. (Vår understreking)

Borgarting lagmannsrett drøfter i punkt 1.3.1 hvor langt plikten etter måle- og avregningsforskriften rekker ift. «stråling» - dvs. radiobølger fra målerens sender(e) - og «spenningsvariasjon» - dvs. bølger i de elektromagnetiske feltene rundt husets strømmett. Retten drøfter kravene for fritak:

"Etter lagmannsrettens syn bør det nærmere innholdet av kravet til dokumentasjon ses i sammenheng med hva det er som skal dokumenteres. Det er grunn til å skille mellom hva som kreves for å dokumentere at det foreligger en «vesentlig [...] ulempe», og hva som kreves for å dokumentere at ulempen skyldes «installasjonen».

Forskriften § 4-1 annet ledd bokstav b krever for det første at installasjon av AMS vil lede til «vesentlig[...] ulempe». I saker hvor det er helsemessige ulemper som i tilfelle vil gi grunnlag for unntak fra nettselskapets plikt til å installere slik måler, antar lagmannsretten at det må kreves at helseulempene kan dokumenteres ved fremleggelse av en alminnelig legeattest. Rundskrivet fra Helsedirektoratet er ikke til hinder for dette. Siden ulempevurderingen skal knytte seg til virkningene av en eventuell fremtidig installering av AMS, vil en slik legeerklæring vanskelig kunne romme mer enn en prognose om hvilke ulemper dette vil lede til. Denne prognosen må basere seg på nettkundens helsetilstand på undersøkelsestidspunktet.

Lagmannsretten er oppmerksom på at dokumentasjonsverdien av en slik legeattest er begrenset, siden legen vil måtte ta utgangspunkt i - og langt på vei legge til grunn - de opplysninger som nettkunden selv gir. Det er dermed en risiko for at nettkunden bevisst eller ubevisst beskriver ulempene i lys av avregningsforskriftens krav til vesentlighet og årsakssammenheng. På den annen side antar lagmannsretten at legens plikt til å føre journal etter helsepersonelloven §§ 39 og 40 vil kunne bidra til å motvirke at det gis uriktige opplysninger under konsultasjonen.

Forskriften § 4-1 annet ledd bokstav b krever for det annet at ulempen har sammenheng med «installasjonen». At årsakskravet er oppfylt, vil som regel ikke kunne dokumenteres gjennom fremleggelse av legeattest. Lagmannsretten antar imidlertid at kravet må kunne oppfylles på andre måter, siden unntaket i forskriften som nevnt er gitt for å fange opp nettopp disse tilfellene. På denne bakgrunn legger lagmannsretten til grunn at det vil være tilstrekkelig om man kan dokumentere - gjennom fremleggelse av legeattest - at man har symptomer som er forenlige med det som i dagligtale kalles el-overfølsomhet. I motsatt fall ville ikke unntaket nå sitt formål. Det skal imidlertid ses bort fra forutgående psykiske eller somatiske lidelser eller andre forhold som ikke vil forsterkes om det installeres AMS.

Den tolkningen av dokumentasjonskravet som lagmannsretten med dette legger til grunn, går klar av de innvendinger som Sivilombudsmannen - nå Sivilombudet - pekte på i sitt brev 13. mai 2020 til NVE.

I tilfeller hvor unntaket i avregningsforskriften får anvendelse, vil Elvia AS ikke ha plikt til å installere en ordinær AMS. Det følger likevel ikke av dette at nettkunden slipper å

ha strømmåler. I slike tilfeller må det installeres en annen type måler, f.eks. en måler uten kommunikasjonsenhet, eller treffes andre tiltak som forebygger ulempene." (Våre understrekninger.)

Lagmannsretten legger til grunn at det er tilstrekkelig for at fritak skal gis om 1) strøma abonnenten kan dokumentere - gjennom fremleggelse av legeattest - at vedkommende har symptomer som er forenlige med det som i dagligtale kalles el-overfølsomhet, og 2) at strøma abonnenten på annen måte kan dokumentere at ulempen har sammenheng med "installasjonen", herunder nye målere hva enten AMS-funksjonen er fjernet eller ikke. Ut fra lagmannsrettens dom kan krav 2) oppfylles gjennom en egenerklæring - det er ikke behov for legeerklæring for dette forholdet.

I praksis legger nettselskapene og El-klagenemnda - i strid med dommen - til grunn at strøma abonnenter *ikke* har krav på fritak fra strømmåler som produserer skitten strøm som leder til helseplager for vedkommende. Klager gjør gjeldende at dette er gal rettsanvendelse.

Som redegjort for ovenfor, har Borgarting lagmannsrett i rettskraftig dom avgjort at saksøkerne i søksmålet har krav på fritak fra måler som produserer skitten strøm etter måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b, dersom de 1) kan dokumentere - gjennom fremleggelse av legeattest - at de har symptomer som er forenlige med det som i dagligtale kalles el-overfølsomhet, og 2) at de på annen måte kan dokumentere at ulempen har sammenheng med "installasjonen", her måleren, hva enten med eller uten AMS. Ut fra Borgarting lagmannsretts dom, kan krav 2) oppfylles gjennom en egenerklæring.

Borgarting lagmannsretts dom har rettskraftvirkninger for sakens parter, men lagmannsrettens utledning av rettsstillingen er ikke begrenset til det konkrete saksforholdet som var til pådømmelse. Det tilsier at også strøma abonnenter som ikke var part i saken kan kreve fritak for skitten strøm etter måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b på de samme vilkår.

For personer som fyller vilkårene for fritak for skitten strøm etter måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b, må nettselskapet la gammel måler stå, foreta installasjon av måler som ikke produserer skitten strøm, eller besørge tiltak som medfører at skitten strøm fra måleren ikke tilføres eiendommens strømmett, alt etter hva nettselskapet finner mest hensiktsmessig. Personer som har dokumentert helseplager fra skitten strøm på den måte som Borgarting lagmannsrett foreskriver, har rettskrav på fritak fra måler som produserer skitten strøm, evt. at nettselskapet treffer tiltak som fjerner denne.

Det kan også legges til at det fremstår som urimelig at nettselskap med monopol gjennom områdekonsesjon skal kunne påtvinge kundene en løsning som gir negative helsevirkninger. Strøm er et nødvendighetsgode i en moderne husholdning og kunden kan ikke selv fjerne helseplagene uten å miste strømmen. Eventuelt må kunden dekke omfattende kostnader til installasjon av filtre el.l. med usikkert utfall. Nettselskapene kan ivareta sitt samfunnsansvar bedre ved gjennom masseforvaltning - f.eks. ved krav til design av måleutstyret - å bruke presumptivt langt mindre beløp på å styrke vernet mot helseplager hos kunder forårsaket av nettselskapets virksomhet.

3. NÆRMERE OM KLAGERNE

3.1 Innledning

Klagen fremsettes på vegne av nedennevnte klager, hvorav enkelte var part i saken for Borgarting lagmannsrett. Rettstilstanden er som nevnt den samme for alle klagerne.

Kravet om fritak for helseplager som følge av skitten strøm har betydning for mange flere enn klagerne. Andelen el-overfølsomme i befolkningen i industriland anslås normalt til 5-15%. Tallet er stigende på grunn av eksponering for stadig mer «elektrisk forurensning» (Watten mfl. 2024⁵). Det kan i Norge godt være flere tusen personer som reagerer med diffuse helseplager på skitten strøm.

Det er gjennomgående uomtvistet at klagerne har plager av akutt og kronisk art, fysisk og psykisk. Klagerne gjør gjeldende at plagene har utgangspunkt i biofysiske reaksjoner som i daglig tale betegnes som el-overfølsomhet, og har redegjort for symptomene i egenerklæringer.

Klagerne skjerner seg så godt de med rimelighet klarer fra kilder til elektromagnetisk(e) stråling/felt, herunder AMS-målere. Selv om klagerne har fritak fra målerens radiobølgesendere, har de fortsatt plager av den støy («skitten strøm») som slik elektronikk skaper i strømmettet. Målerne er nå blitt tvangsinstallert i hjemmene til klagerne ettersom klagen til el-klagenemnda ikke hadde oppsettende virkning, og de kan ikke slås av uten at hovedbryteren for strøm slås av.

Uenigheten mellom klagerne og nettselskapene er bakgrunnen for at klagerne fram til avslag i Elklagenemnda har motsatt seg installasjonene, og for at nettselskapene - som ikke anerkjenner skitten strøm som fritaksgrunn - har varslet stenging av strømtilførselen for å tvinge frem installasjon av nye målere, jf. nettleieavtalen §§ 7-1 og 7-2 som samsvarer med forbrukerkjøpsloven § 48a. Stengningstrusler har framtvunget bytte til ny måler hos klagerne. Enkelte av dem har etter bytte fått vesentlige nye/forsterkede helseplager. (De gamle dreieskivemålerne er analoge og avgir ingen elektromagnetiske felt. Noen mellomgenerasjoner er delvis digitale og avgir svakere felUmindre skarp pulsing. Som hovedmønster har mengden/styrken skitten strøm økt med generasjonene, både innen og utenfor det frekvensområdet som måles for CE-godkjenning, hvilket tilsier og rimeliggjør at problemet er økende.⁵

Vi presiserer at det vesentlige for klagerne ikke er å få beholde gammel måler, men at det ikke installeres en måler som kan gi større helseplager for dem i husstanden som er el-overfølsomme, og generelt tilføre husstanden mer av den miljøstressoren som slik stråling utgjør. Målerne er nettselskapets eiendom. Borgarting lagmannsrett legger til grunn at nye målere som ikke avgir noen form for stråling, eller installasjoner hvor ulempene forebygges, kan skaffes som handelsvare eller lages. Slike målere eller filtre må skaffes og installeres av nettselskapet, dersom det er grunnlag for fritak fra måler som produserer skitten strøm.

3.2 XXXXXXXXXXXX og XXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXX og XXXXXXXXXXXXXXXX klager over Energiklagenemndas vedtak i sak 202411436, datert 7. november 2024.

Reguleringsmyndigheten for energi («RME») fattet 3. juli 2024 vedtak om at nettselskapet Elvia AS («Elvia») kan installere AMS-måler uten aktiv kommunikasjonsmodul hos XXXXXXXX

• <https://www.liebertpub.com/doi/10.1089/eco.2024.0027>

⁵ EMF Consult AS, Hjortland, OM: Test av ledningsbundet spenningsstøy («skitten strøm») fra forskjellige generasjoner strømmålere, rapport 13.10.2021, pdf, med innledning av Einar Flydal og Else Nordhagen: «Skitten strøm» fra nye strømmålere: nøkkel til et helseproblem?, https://einarflydal.com/?sdm_process_download=1&download_id=69465

XXXX og hennes XXX XXXXXXXXXXXXXXX selv om denne produserer skitten strøm, jf. måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b.

Klagerne har levert legeattest for helseplager til Elvia i samsvar med anvisningene til Borgarting lagmannsrett, og ble innvilget fritak fra installasjon av AMS-måler med kommunikasjonsenhet i sin bolig. Klagerne søkte også om fritak fra installasjon av elektronisk måler uten kommunikasjonsenhet på grunn av at den tilbudte måler genererte spenningsstøy. Elvia avsto søknaden. Klagerne ønsker å beholde gammel måler eller å få installert en elektronisk måler uten kommunikasjonsenhet og uten spenningsstøy.

Energiklagenemnda avgjorde klagen basert på at måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b generelt ikke gir vern for helseplager som følge av skitten strøm, jf. vedtaket avsnitt 35:

"Klagerne har ikke et krav etter forskriften om å få installert en ny måler tilsvarende den gamle eller en annen type måler som ikke er en AMS-måler uten kommunikasjonsmodul. Nemnda kan heller ikke se at bestemmelsen om fritak fra AMS innebærer at nettselskapet, etter å ha fjernet eller deaktivert kommunikasjonsmodulen fra en AMS-måler, er pliktig til å gjennomføre ytterligere tiltak som skjerming eller filter."

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX og XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX gjør gjeldende at vedtaket bygger på gal rettsanvendelse. Verken måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for på prinsipielt grunnlag å tolke hjemmelen for fritak innskrenkende slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak når det gis fritak for AMS.

Bilag 1: Sakspapirer fra klagebehandlingen for XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX og XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

3.3 YYYYYYYYYYYYYYYY

YYYYYYYYYYYYYYYY klager over Energiklagenemndas vedtak i sak 2024/1407-5, datert 13. november 2024. YYYYYYY hadde fremlagt legeerklæring m.m. som dokumentasjon på at installasjon av AMS-måler påførte ham vesentlig og dokumenterbar ulempe, jf. måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. Fritak for kommunikasjonsmodul ble innvilget, men det ble ikke gitt fritak for måler som produserer skitten strøm.

Energiklagenemnda avgjorde klagen basert på at måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b generelt ikke gir vern for helseplager som følge av skitten strøm, jf. vedtaket avsnitt 43.

YYYYYYYYYYYYYYYY gjør gjeldende at vedtaket bygger på gal rettsanvendelse. Verken måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for på prinsipielt grunnlag å tolke hjemmelen for fritak innskrenkende slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak.

Bilag 2: Sakspapirer fra klagebehandlingen for YYYYYYYYYYYYYYYY

3.4 ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

ZZZZZZZZZZZZZZZZZZ klager over Energiklagenemndas vedtak i sak 2024/1466-7, datert 8. november 2024. ZZZZZZZZZZZ hadde fremlagt legeerklæring m.m. som dokumentasjon på at installasjon av AMS-måler påførte henne vesentlig og dokumenterbar ulempe, jf. måle- og

avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. Fritak for kommunikasjonsmodul ble innvilget, men det ble ikke gitt fritak for måler som produserer skitten strøm.

Energiklagenemnda avgjorde klagen basert på at måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b generelt ikke gir vern for helseplager som følge av skitten strøm, jf. vedtaket avsnitt 29.

//////////////////// gjør gjeldende at vedtaket bygger på gal rettsanvendelse. Verken måle- og avregningstorskriften § 41 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for på prinsipielt grunnlag å tolke hjemmelen for fritak innskrenkende slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak.

ZZZZZZZZZZZZ var part i saken for Borgarting lagmannsrett.

Bilag 3: Sakspapirer fra klagebehandlingen for ZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZZ

3.5 VVVVVVVVVVVVVV

VVVVVVVVVVVVV klager over Energiklagenemndas vedtak i sak 2024/1039, datert 4. september 2024. VVVVVVV hadde fremlagt legeerklæring m.m. som dokumentasjon på at installasjon av AMS-måler påførte henne vesentlig og dokumenterbar ulempe, jf. måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. Fritak for kommunikasjonsmodul ble innvilget, men det ble ikke gitt fritak for måler som produserer skitten strøm.

Energiklagenemnda avgjorde klagen basert på at måle- og avregningstorskriften § 41 annet ledd bokstav b generelt ikke gir vern for helseplager som følge av skitten strøm, jf. vedtaket avsnitt 39.

VVVVVVVVVVVVVV gjør gjeldende at vedtaket bygger på gal rettsanvendelse. Verken måle- og avregningstorskriften § 41 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for på prinsipielt grunnlag å tolke hjemmelen for fritak innskrenkende slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak.

WWWWW var part i saken for Borgarting lagmannsrett.

Bilag 4: Sakspapirer fra klagebehandlingen for VVVVVVVVVVVV

3.6 WWWWWWWWWWWWW

WWWWWWWWWW klager over Energiklagenemndas vedtak i sak 2024/1163-5, datert 22. oktober 2024. WWWWWW hadde fremlagt legeerklæring m.m. som dokumentasjon på at installasjon av AMS-måler påførte ham vesentlig og dokumenterbar ulempe, jf. måle- og avregningstorskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. Fritak for kommunikasjonsmodul ble innvilget, men det ble ikke gitt fritak for måler som produserer skitten strøm.

Energiklagenemnda avgjorde klagen basert på at måle- og avregningstorskriften § 41 annet ledd bokstav b generelt ikke gir vern for helseplager som følge av skitten strøm, jf. vedtaket avsnitt 42.

WWWWWWWWWW gjør gjeldende at vedtaket bygger på gal rettsanvendelse. Verken måle-og avregningstorskriften § 41 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for på prinsipielt grunnlag å tolke hjemmelen for fritak innskrenkende slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak.

Bilag 5: Sakspapirer fra klagebehandlingen for WWWWWWWWWWW

3.7 NNNNNNNNNNNN

NNNNNNNNNNNN klager over Energiklagenemndas vedtak i sak 2024/1418-4, datert 22. oktober 2024. NNNNNNNN hadde fremlagt legeerklæring m.m. som dokumentasjon på at installasjon av AMS-måler påførte henne vesentlig og dokumenterbar ulempe, jf. måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. Fritak for kommunikasjonsmodul ble innvilget, men det ble ikke gitt fritak for måler som produserer skitten strøm.

Energiklagenemnda avgjorde klagen basert på at måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b generelt ikke gir vern for helseplager som følge av skitten strøm, jf. vedtaket avsnitt 36.

NNNNNNNNNNNN gjør gjeldende at vedtaket bygger på gal rettsanvendelse. Verken måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for på prinsipielt grunnlag å tolke hjemmelen for fritak innskrenkende slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak.

Bilag 6: Sakspapirer fra klagebehandlingen for NNNNNNNNNNNN

3.8 MMMMMMMMMMMM

MMMMMMMMMMMM klager over Energiklagenemndas vedtak i sak 2024/1171-4, datert 22. oktober 2024. MMMMMMMM hadde fremlagt legeerklæring m.m. som dokumentasjon på at installasjon av AMS-måler påførte ham vesentlig og dokumenterbar ulempe, jf. måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. Fritak for kommunikasjonsmodul ble innvilget, men det ble ikke gitt fritak for måler som produserer skitten strøm.

Energiklagenemnda avgjorde klagen basert på at måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b generelt ikke gir vern for helseplager som følge av skitten strøm, jf. vedtaket avsnitt 38.

MMMMMMMMMMMM gjør gjeldende at vedtaket bygger på gal rettsanvendelse. Verken måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for på prinsipielt grunnlag å tolke hjemmelen for fritak innskrenkende slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak.

Bilag 7: Sakspapirer fra klagebehandlingen for MMMMMMMMMMMM

3.9 PPPPPPPPPPPPPPP

PPPPPPPPPPPPPPPP klager over Energiklagenemndas vedtak i sak 2024/1618, datert 15. januar 2025. Larsen hadde fremlagt legeerklæring m.m. som dokumentasjon på at installasjon av AMS-måler påførte henne vesentlig og dokumenterbar ulempe, jf. måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b. Fritak for kommunikasjonsmodul ble innvilget, men det ble ikke gitt fritak for måler som produserer skitten strøm.

Energiklagenemnda avgjorde klagen basert på at måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b generelt ikke gir vern for helseplager som følge av skitten strøm, jf. vedtaket avsnitt 26.

PPPP gjør gjeldende at vedtaket bygger på gal rettsanvendelse. Verken måle- og avregningsforskriften § 4-1 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for på prinsipielt

grunnlag å tolke hjemmelen for fritak innskrenkende slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak.

Bilag 8: Sakspapirer fra klagebehandlingen for P P P P P P P P P P P P P P P P

4. AVSLUTNING

Vi presiserer at Sivilombudet ved klagen ikke anmodes om å ta stilling til om klagerne faktisk har helseplager som følge av skitten strøm. Borgarting lagmannsrett har etablert egne rutiner for den vurderingen, jf. punkt 2 ovenfor. Klagen gjelder rettsanvendelsen som Energiklagenemnda legger til grunn i alle klagesaker.

Problemstillingen er hvorvidt retten til fritak ved "vesentlig og dokumenterbar ulempe" etter måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b skal tolkes innskrenkende, slik at helseplager som følge av skitten strøm ikke gir grunnlag for fritak.

Klagerne gjør gjeldende at verken måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b eller rettspraksis gir grunnlag for en innskrenkende tolkning. Foreligger først "vesentlig og dokumenterbar ulempe" etter måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd bokstav b som følge av skitten strøm, skal klagerne innvilges fritak.

Klagerne gjør også gjeldende at det er urimelig å innvilge fritak for trådløs radiokommunikasjon, men ikke fra skitten strøm, når det ikke er biofysisk grunnlag for et slikt skille mht. el-overfølsomhetsreaksjoner og plagene fra strålingen derved er de samme.

Vi nevner for helhetens skyld at måle- og avregningsforskriften § 41 annet ledd formelt bare fritar nettselskap for plikt til å installere AMS når vilkårene er oppfylt. I praksis har bestemmelsen vært tolket og anvendt som at strøma abonnenter har krav på fritak dersom vilkårene er oppfylt. Klagerne gjør gjeldende at bestemmelsen må tolkes som at nettselskapene har plikt til å ikke installere strømmålere som gis abonnentene "vesentlig og dokumenterbar ulempe", og at en slik tolkning er i tråd med dommen avsagt av Borgarting lagmannsrett.

Med vennlig hilsen

[signatur fjernet under OCR]

Hugo P. Matre

Partner, PhD, Attorney Admitted to the Supreme Court

Hugo.Matre@schjodt.com

SIVILOMBUDET

ADVOKATFIRMAET SCHJØDT AS AVD BERGEN
Postboks 2022 Nordnes
5817 BERGEN
Att.Advokat Hugo P. Matre

Vår referanse
2025/750

Deres referanse
48977-502-
14529689.1

Vår saksbehandler
Vebjørn Rudi Dahl

Dato
21.02.2025

Svar på klage - avslag på søknad om fritak fra strømmåler som gir helseplager

Vi viser til klagen din med vedlegg 31. januar 2025.

Etter en gjennomgang av saken har vi ikke funnet grunn til å undersøke den nærmere.

Om saken

Du klager på Energiklagenemdas vedtak i syv klagesaker, på vegne av følgende klagere:

- XXXXXXXXXXXX og XXXXXXXXXXXX, Energiklagenemdas vedtak 7. november 2024
- YYYYYYYYYYYYYYYYYYYY, Energiklagenemdas vedtak 13. november 2024
- ZZZZZZZZZZZZZZZZZZ, Energiklagenemdas vedtak 7. november 2024
- VVVVVVVVVVVVVVVV, Energiklagenemdas vedtak 4. september 2024
- WWWWWWWWWWWW, Energiklagenemdas vedtak 16. oktober 2024
- NNNNNNNNNNNN, Energiklagenemdas vedtak 16. oktober 2024
- MMMMMMMMMMMM, Energiklagenemdas vedtak 16. oktober 2024
- PPPPPPPPPPPPPP, Energiklagenemdas vedtak 15. januar 2025

Reguleringsmyndigheten for energi (RME) avsto klagerne respektive søknader om fritak fra installasjon av ny strømmåler uten kommunikasjonsmodul. Klagerne viste til at slike målere produserer spenningstøy («skitten strøm»). Energiklagenemda har i ovennevnte vedtak opprettholdt RMEs vedtak.

På vegne av klagerne anfører du at forskrift om kraftomsetning og netjtjenester § 4-1 (2) bokstav b gir nettkundene rett på fritak fra installasjon av ny strømmåler uten kommunikasjonsmodul, da slik strømmåler produserer spenningsstøy som gir klagerne helseplager.

Du anfører at Borgarting lagmannsrett i dom LB-2021-136295 har bekreftet at bestemmelsen skal forstås på denne måten. Du skriver videre at dommen gir anvisning på hva slags dokumentasjon sluttkunden må fremlegge for å oppfylle vilkåret om at «installasjonen er til vesentlig og dokumenterbar ulempe for sluttbruker», slik at fritaket for

installasjon av strømmåler som produserer spenningstøy kommer til anvendelse. Du viser til at samtlige klager har fremlagt dokumentasjon i samsvar med domspremissene.

Hvorfor går ikke Sivilombudet videre med saken?

Sivilombudet avgjør selv om det er grunn til å undersøke en klage, se sivilombudsloven § 10 første ledd. Vi mottar mange klager, og vi må prioritere hvilke klager vi undersøker videre.

Etter en helhetsvurdering har vi kommet til at vi ikke undersøker sakene nærmere.

Vi avslutter derfor behandlingen av klagen.

For sivilombudet

Sigrid Marie Fæhn Oftebro
spesialrådgiver

Vebjørn Rudi Dahl
rådgiver

Dette brevet er godkjent etter gjeldende interne rutiner og har derfor ikke håndskrevet underskrift.

Sivilombudet
Postboks 3 Sentrum
0101 Oslo

Bergen, 26. februar 2025
Dok.ref.: 48977-502-23612569.1
Saksansvarlig advokat:
Hugo P. Matre

AD SVAR PÅ KLAGE - AVSLAG PÅ SØKNAD OM FRITAK FRA STRØMMÅLER SOM GIR HEELSEPLAGER, REF. 2025/750

1. INNLEDNING

Vi viser brev fra Sivilombudet datert 21.02.2025 vedr. avslag på søknad om fritak fra strømmåler som gir helseplager, ref. 2025/750.

Klagen er fremsatt på vegne av en gruppe el-overfølsomme som får fysiske plager av å bli utsatt for elektromagnetisk stråling. Klagerne er innvilget fritak fra smarte strømmålere basert på legeattest som stadfester at de har helseplager som følge av stråling, men opplever at fritaket undergraves ved at nettselskapene ikke aksepterer en rettskraftig dom om fritakets omfang. Hvis domstolenes avgjørelse ikke respekteres og Sivilombudet avviser å hjelpe, opplever klagerne å stå helt uten rettigheter,

2. ANMODNING OM BEGRUNNELSE

Avslaget på klagen fra Sivilombudet er kun begrunnet med en henvisning til "en helhetsvurdering". Det er ikke mulig for klagerne å forstå hvorfor Sivilombudet ikke vil bistå ut fra denne tilbakemeldingen.

Det er ikke selvfølgelig for klagerne hvorfor klagen avvises. Behandlingen av klagen krever ingen medisinske eller tekniske vurderinger. Klagegrunnene er utelukkende knyttet til vurderingen av om grunnleggende rettssikkerhetsgarantier er ivaretatt når en rettskraftig dom tilsidesettes slik klagerne forstår Borgarting lagmannsretts avgjørelse. Klagen gjelder således kun tolkningen av en dom ved bruk av tradisjonell juridisk metode som er i kjernen av Sivilombudets kompetanse.

De el-overfølsomme har i praksis ingen mulighet for å stå imot nettselskap som truer med å stenge strømmen om abonnentene motsetter seg plasseringen av utstyr som avgir stråling, og som spesielt sensitive personer vanskelig kan verne seg mot uten å miste strømmen. Slik påtvinges de en betydelig helseplage. Mange el-overfølsomme har store helseplager og er uføre som følge av tilstanden.

El-overfølsomme som utsettes for elektromagnetisk stråling som de ikke får beskyttet seg mot, på tross av at de fyller vilkårene for fritak, opplever at de utsettes for en umenneskelig behandling og er derved i en spesielt sårbar posisjon. Ivaretagelse av sårbare grupper er i

kjerneområdet til Sivilombudets mandat, jf. sivilombudsloven § 1. Klagerne er oppmerksom på at Sivilombudet likevel kan nekte å bistå, men anmoder om at det i alle fall gis en begrunnelse som forklarer hvorfor de nektes hjelp.

Liv Shelby skriver i note 51 til sivilombudsloven § 10 i Norsk lovkommentar:

"Ombudet har ingen lovfestet plikt til å grunngi hvorfor en klage ikke realitetsbehandles. Det er flere årsaker til det. Ombudets avgjørelse kan ikke overprøves. Et krav til omfattende begrunnelser vil oppta betydelig kapasitet hos ombudet, noe som vil kunne få konsekvenser for ombudets evne til å ivareta andre oppgaver. Hensynet til klageren som ikke får sin klage behandlet, bør imidlertid få tilpasset begrunnelse slik at vedkommende forstår grunnen til dette. Det bør derfor gis begrunnelser som utformes med sikte på at det skal være konkret forståelig for den enkelte hvorfor en klage ikke tas til behandling."

Klagerne anmoder om å få en begrunnelse som gjør det forståelig for klagerne hvorfor klagen ikke tas til behandling

Med vennlig hilsen
ADVOKATFIRMAET SCHJØDT AS

[Signatur fjernet under OCR]

Hugo P Matre
Partner, PhD, Attorney Admitted to the Supreme Court

Hugo.Matre@schjodt.com

SIVILOMBUDET

ADVOKATFIRMAET SCHJØDT AS AVD BERGEN
Postboks 2022 Nordnes
5817 BERGEN
Att.Advokat Hugo P. Matre

Vår referanse
2025/750

Deres referanse
48977-502-
23612569.1

Vår saksbehandler
Vebjørn Rudi Dahl

Dato
17.03.2025

Anmodning om begrunnelse

Du har i brev 26. februar 2025 kommet tilbake til en sak som ble avsluttet her 21. februar 2025. Du ber om en nærmere begrunnelse for utfallet av vår klagebehandling.

Sivilombudet er ikke et alminnelig klageorgan. Sivilombudsloven regulerer ombudets virksomhet og inneholder egne saksbehandlingsregler for virksomheten. Etter disse saksbehandlingsreglene har ombudet ikke plikt til å begrunne sine beslutninger, herunder om det er tilstrekkelig grunn til å behandle en klage. Vi viste i brevet 21. februar 2025 til at vi må prioritere hvilke saker vi skal undersøke nærmere, og at vi etter en helhetsvurdering hadde kommet til at vi ikke skulle undersøke strømmålersakene. Din siste henvendelse gir ikke grunn til en nærmere redegjørelse herfra.

For sivilombudet

Sigrid Marie Oftebro
spesialrådgiver

Vebjørn Rudi Dahl
rådgiver

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift.